

Green Key

BUITENSPORT

HANDLEIDING
2019-2021

Inleiding

De aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) groeit met de dag. Als één van de meest actuele managementthema's van deze tijd staat het in de belangstelling van vele organisaties. Drie kernbegrippen staan centraal bij MVO: People, Planet en Profit (Triple P). De maatschappelijke relevantie van het onderwerp is groot, omdat MVO het bedrijfsleven (naast onder meer overheden en maatschappelijk organisaties) een centrale rol heeft gegeven in het bijdragen aan misschien wel de belangrijkste uitdaging van onze samenleving: het realiseren van duurzame ontwikkeling.

De uitdaging is om een goede balans te vinden tussen deze drie waarden en op alle drie de vlakken waarde te creëren.

Green Key maakt het voor organisaties in de recreatie- en vrijetijdsbranche en de zakelijke markt mogelijk om praktisch en zichtbaar met MVO aan de slag te gaan. Green Key is wereldwijd het grootste duurzaamheidskeurmerk voor organisaties in de recreatieve sector.

Bedrijven met een Green Key keurmerk doen er alles aan bewuster te ondernemen, zonder dat hun gasten inleveren op comfort en kwaliteit. Zij gaan daarbij een stap verder dan wet- en regelgeving vereist. Deze handleiding bevat alle normen voor een specifieke productgroep. Na het lezen van dit document heeft u een goede indruk van de inhoud van het keurmerk en de onderwerpen die het omvat.

Wilt u daadwerkelijk het Green Key keurmerk gaan behalen? Kijk op www.greenkey.nl voor meer informatie over de aanmeldingsprocedure en antwoorden op veel gestelde vragen.

Green Key is een programma van de internationale non-gouvernementele organisatie FEE (Foundation for Environmental Education). In Nederland is Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit verantwoordelijk voor de uitvoering van het Green Key programma.

Definitie BUITENSPORT

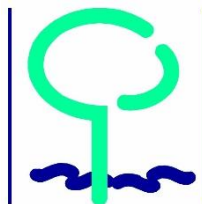
Buitensport: Evenementenbureaus en klimcentra die zich richten op het organiseren van actieve en sportieve groepsactiviteiten (bedrijfsevenementen, schoolreizen, incentives, familie uitjes, schoolreizen, vriendenweekenden) waarbij sportieve outdoor- en survivalactiviteiten in een natuurlijke omgeving centraal staan.

Colofon

Copyright © 2018

Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit
Kanaalweg 19-H
3526 KL UTRECHT

Telefoon: +31 (0)30 63 58 917
E-mail: greenkey@kmvk.nl
Internet: www.greenkey.nl

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit

Aan deze handleiding is de grootst mogelijke zorg besteed. Mochten er onverhoopt toch fouten in staan, dan is Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit niet aansprakelijk voor welke gevolgen dan ook.

Alle definities zijn indicatief, Stichting KMKV behoudt zich het recht voor om bij de definitieve indeling van een deelnemer af te wijken van de definitie. Uitgangspunt bij het indelen van een (potentiële) deelnemer is het vinden van de beste aansluiting op de bestaande bedrijfsvoering en aanwezige faciliteiten. Het aantal bedden, kamers, zalen, kampeerplaatsen is vanwege de gekozen modulaire opzet van Green Key van secundair belang.

Deze handleiding is eigendom van Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid & Kwaliteit (KMKV). Niets uit deze handleiding mag gebruikt worden voor andere doeleinden zonder toestemming van Stichting KMKV.

Datum van ingang: 1 januari 2019
Geldig tot en met: 31 december 2022

Toelichting termen

Indien u met Green Key aan de slag gaat krijgt u te maken met termen en begrippen die wellicht nog onbekend voor u zijn. Hieronder lichten wij ter verduidelijking een aantal begrippen toe.

“Mijn Green Key”: De digitale database van Green Key Nederland is exclusief voor deelnemers aan het Green Key programma. De database bevat naast veel informatie over duurzaam ondernemen ook de Doe-Het-Zelf Keuring voor de Green Key. Deze Doe-Het-Zelf keuringsmodule speelt een centrale rol binnen de periodieke keuringen. Deelnemers worden pas gekeurd nadat zij de Doe-Het-Zelf keuringsmodule hebben ingevuld in de database.

Bewijsmateriaal: Deelnemers dienen aan te tonen dat ze aan de Green Key normen voldoen. Dit doen zij door bewijsmateriaal te verzamelen en toe te voegen in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule. Bewijsmateriaal kent 2 vormen:

Visueel =	De deelnemer zorgt ervoor dat de genomen maatregelen voor de keurmeester zichtbaar en eenvoudig toegankelijk zijn voor visuele controle. Waar nodig worden documenten of materialen klaar gelegd. In de Doe-Het-Zelf keuring dient altijd een korte specifieke toelichting te worden gegeven op de norm.
Document =	De deelnemer heeft in de digitale database “Mijn Green Key” een document opgenomen waaruit blijkt waarom zij aan de norm voldoen. Desgewenst volgt een visuele inspectie op locatie tijdens de keuring.

Voorbeeld documenten:

Om de deelnemers aan het Green Key programma tegemoet te komen stelt Green Key voorbeeld documenten beschikbaar. Deze documenten kennen 3 vormen:

- A. **Gereedschap:** Een voorbeeld document dat verplicht als bewijsmateriaal dient te worden opgenomen in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule bij de desbetreffende norm. Het document mag ook in eigen (huis)stijl, taal en/of opmaak gemaakt worden, mits de inhoud vergelijkbaar blijft met de inhoud van het originele document.
- B. **Verklaring:** Een voorbeeld document dat ongewijzigd voorzien van naam, datum en handtekening als bewijsmateriaal in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule dient te worden opgenomen.
- C. **Hulpmiddel:** Een voorbeeld document dat u gebruikt om bepaalde zaken over- en inzichtelijk te maken. U bent vrij in uw keuze om dit document als bewijsmateriaal tijdens de keuring aan te bieden. Hiervoor is in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule een aparte upload mogelijkheid opgenomen.

Niveau bepaling:

In de onderliggende handleiding leest u over Verplichte (V *) en Optionele (O) normen, aangeduid als (V *) en (O). Deelnemers dienen aan alle verplichte normen te voldoen om Green Key te behalen. Op basis van de 'vrij te kiezen' optionele normen wordt het niveau van het Green Key certificaat bepaald.

Green Key kent 3 niveaus: Brons, Zilver en Goud. Aan de hand van het aantal ingevoerde optionele maatregelen wordt het niveau bepaald.

Hoofdstuk indeling		Verplichte normen *	Optionele normen
1.	Management	5	0
2.	Communicatie	3	5
3.	Maatschappelijke betrokkenheid	1	5
4.	Water	3	6
5.	Reiniging	1	4
6.	Afval	0	4
7.	Energie	5	12
8.	Bouwen en groen	1	6
9.	Mobiliteit	3	4
10.	Eten en drinken	2	4
11.	Duurzaam inkopen	3	5
12.	Textiel	0	3
Totaal		27	58
		Brons	17
		Zilver	23
		Goud	29

Factsheets:

Het verduurzamen van uw organisatie in relatie tot het behalen van het Green Key certificaat vraagt om nieuwe kennis en inzichten. Om deelnemers op weg te helpen zijn de zogenaamde “factsheets” ontwikkeld. Factsheets zijn voor (potentiële) deelnemers aan het Green Key programma het vertrekpunt in hun zoektocht naar aanvullende informatie rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en duurzaamheid. De documenten kunt u downloaden van de website van Green Key, van de pagina Gereedschappen. U kunt momenteel gebruik maken van de volgende Factsheets:

Factsheet 1: Wegingscriteria en keurmerken: Het aantal keurmerken in relatie tot het thema duurzaamheid is groot en groeit. Om richting en duidelijkheid te creëren in dit speelveld is de Factsheet Wegingscriteria en keurmerken opgesteld. Dit document dient voor zowel deelnemers als de organisatie van de Green Key als vertrekpunt bij het wegen en beoordelen van producten en keurmerken.

Factsheet 2: Achtergrond informatie duurzaam ondernemen en Green Key: Binnen Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Green Key komt een zeer breed scala aan onderwerpen en thema's aan bod. Dit document beschrijft, naar de analogie van de Green Key hoofdstukken, de verschillende onderwerpen kort. Per onderwerp treft u een aantal relevante en informatieve websites zodat u altijd beschikt over informatie voor verdieping en verbreding.

Keurmeesters:

Onderdeel van deelname aan Green Key is een periodieke keuring door een keurmeester. De keurmeesters van Green Key zijn onafhankelijke en ervaren professionals die in opdracht van Green Key op locatie komen controleren of u (in voldoende mate) voldoet aan de criteria van het keurmerk. Naast het keuren van de normen wordt van de keurmeester verwacht dat:

- hij oog heeft voor en aandacht schenkt aan alle aspecten van uw organisatie die kunnen bijdragen aan of juist strijdig zijn met het zo verantwoord en duurzaam mogelijk uitvoeren van de activiteiten van uw organisatie.
- hij oog heeft voor de ontwikkeling van de duurzaamheid binnen uw organisatie en met de letter van de norm als vertrekpunt gelijkwaardigheid, relevantie en maat-en-omvang ook meeneemt in zijn overwegingen.

Rondom de keuringen zijn een aantal spelregels van toepassing, deze zijn beschreven in de deelnamevoorwaarden van Green Key

(<https://www.greenkey.nl/voorwaarden>)

1. Management

Nr	V/O	Norm	Toelichting
1.1.1/A	V	De deelnemer is op de hoogte van alle voor de organisatie geldende milieu wet- en regelgeving, voldoet hieraan en heeft de bijbehorende verklaring (A) en (indien van toepassing) EML rapportages (B) ingevuld.	<p>Green Key is een bovenwettelijk MVO keurmerk. Voldoen aan relevante milieu wet- en regelgeving is het vertrekpunt voor het behalen van Green Key. Deze norm omvat minimaal de volgende wet- en regelgeving.</p> <ul style="list-style-type: none">* Wet milieubeheer (Activiteitenbesluit of vergunning)* De Europese Energy Efficiency Directive (EED)* Waterleidingwet / Legionellapreventie* Wet Hygiëne, Veiligheid Zwembaden (WHVBZ)* Warenwetbesluit Attractie en Speeltoestellen (WAS)* Green Deal nr. 188 – Recreatie <p>A) Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key document beschikbaar. U dient gebruik te maken van het gereedschap 'Verklaring Voldoen aan Wet- en Regelgeving' als bewijsmateriaal bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op https://www.greenkey.nl/voor-bedrijven/ik-wil-green-key/gereedschappen-en-factsheets</p> <p>B) De Wet milieubeheer verplicht bedrijven om energie te besparen. De activiteitenregeling geeft een uitwerking hiervan voor specifieke branches o.a. hotels en restaurants en sport en recreatie (campings/bungalowparken) via Erkende Maatregelen Lijsten. In 2019 wordt deze regelgeving aangescherpt. Naast de bestaande energiebesparingsplicht komt er een <u>informatieplicht</u> voor bedrijven en instellingen die meer dan 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgas(equivalent) per jaar verbruiken.</p> <p>Valt uw bedrijf of instelling onder de informatieplicht? Dan moet u per 1 januari 2019 via het e-loket van RVO rapporteren welke energiebesparende maatregelen u heeft genomen. Voor de Green Key dient u deze rapportage te uploaden. Veel van de te nemen maatregelen zijn onderdeel van de normen van de Green Key normen.</p> <p>Na de eerste rapportage in 2019 moet u om de vier jaar uw bevoegd gezag informeren over de genomen maatregelen in uw inrichting. Voor de rapportage van de informatieplicht is vanaf begin 2019 het eLoket van RVO.nl beschikbaar. (link volgt in januari 2019).</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het document 'Verklaring Voldoen aan Wet- en Regelgeving' en (bij deelnemers die vallen onder de informatieplicht) de EML rapportage die via het eLoket van RVO.nl is ingevuld (beschikbaar vanaf januari 2019).</p>
1.1.2/A	V	De deelnemer past duurzaam beheer en onderhoud (DBO) toe op de volgende voorzieningen (A): <ul style="list-style-type: none">• Installaties voor verwarmen en koelen;	<p>A. De werking van apparatuur en installaties wordt bepaald door het onderhoud wat er aan gepleegd wordt. Goed onderhouden apparatuur werkt optimaal en verbruikt daardoor minder energie. Is het onderhoud slechter dan neemt het energieverbruik toe.</p> <p>Green Key vraagt voor de controle op Duurzaam Beheer en Onderhoud (DBO) om de aanwezigheid van minimaal de volgende documenten van de genoemde voorzieningen:</p> <ul style="list-style-type: none">• onderhoudsplanning;

		<ul style="list-style-type: none"> • Luchtbehandelssystemen; • Koel- en vriescellen; • Zwembad- en sauna installaties; <p>én de gebouwschil is vrij van kieren en naden (B).</p> <p>én de gebouwschil is vrij van kieren en naden (B).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • logboeken en onderhoudsrapporten; • laatst uitgevoerde groot onderhoud; • leveranciersinformatie, om na te gaan of het onderhoud en beheer doelmatig is (als dit beschikbaar is). <p>B. Door kieren en naden in de gebouwschil kan warmte onnodig verloren gaan. Door regelmatig onderhoud voorkomt u het ontstaan van kieren en naden en bespaart u op uw energiekosten.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van keuringsstickers en/of logboeken en onderhoudsrapporten met betrekking tot onderhoud aan de genoemde apparatuur én let tijdens de rondgang op de aanwezigheid van kieren en naden in de gebouwschil.</p>
1.2.1/A	V	De deelnemer registreert in 'Mijn Green Key' jaarlijks minimaal de verbruiksgegevens (hoeveelheden en kosten) van gas, water, elektriciteit en afval en streeft ernaar deze te verminderen.	<p>Met en weten. Monitoring van uw verbruiken geeft u belangrijke informatie op basis waarvan u kunt vaststellen welke maatregelen voor u het snelst rendement geven. Ook krijgt u 'afwijkingen' sneller in beeld (bijvoorbeeld lekkages of slecht werkende apparatuur). Uiteraard wordt van Green Key deelnemers daarop direct actie verwacht.</p> <p>Om aan norm te voldoen registreert u uw gegevens in de digitale database "Mijn Green Key" onder 'MijnVerbruiksgegevens', u wordt hier ook gevraagd het aantal overnachtingen/dagbezoekers in te vullen. Op basis van deze gegevens worden de kengetallen berekend.</p> <p>Green Key realiseert branche gegevens (indien voldoende gegevens beschikbaar zijn) op basis van de ingevoerde gegevens (zie de benchmark op 'Mijn Green Key'). Door het vergelijken van deze en uw eigen gegevens ziet u waar u staat ten opzichte van uw collega's (benchmarks). Op basis daarvan kunt u nieuwe MVO doelstellingen bepalen en ontstaat meer kennis en bewustzijn rondom uw verbruiken en milieukosten.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Rekentabel afval - ledigingen naar kg'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document tijdens de keuring klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert of de gegevens in de digitale database Mijn Green Key zijn ingevoerd (bij verbruik gegevens) en bespreekt opvallende zaken.</p>
1.3.1/A	V	De deelnemer heeft een Green Team aangesteld waarvan 1 deelnemer is aangewezen als coördinator.	<p>Het Green Team is de groene motor van uw organisatie en de denktank rondom uw MVO activiteiten. Het Green Team heeft een omvang passend bij de aard en grootte van uw organisatie. Een goed functionerend team met draagvlak binnen de organisatie en voldoende slagkracht bestaat minimaal uit 3 personen en vertegenwoordigt de verschillende disciplines binnen de organisatie.</p> <p>Eén lid van het Green team vervult de rol van coördinator, hij is de schakel naar het management en koppelt daar naar terug en verzorgt waar nodig het fiat voor maatregelen en acties. Het Green Team heeft regelmatig overleg, in frequentie passend bij de aard en omvang van de organisatie en de mate waarin duurzaam ondernemen reeds integraal onderdeel is van de dagelijkse praktijk. Vanuit efficiëntie overwegingen is het aan te bevelen het Green Team overleg aan te laten sluiten op bestaande reguliere overlegmomenten en 'MVO/ Green Key' als agendapunt tijdens deze overleggen toe te voegen.</p> <p>Uitzondering: Voor kleine bedrijven (minder dan 5 FTE) kan volstaan worden met één Green Team lid dat dan tevens Green Key</p>

			<p>coördinator is.</p> <p>De coördinator van het Green Team neemt minimaal de volgende taken op zich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • controleert jaarlijks of de organisatie nog aan de normen van Green Key voldoet; • centraal aanspreekpunt voor alle MVO zaken binnen de organisatie; • draagt zorg voor de instructie van de medewerkers op het gebied van duurzaamheid; • zorgt voor het beheer en het actueel houden van het duurzaamheidsarchief (in 'Mijn Green Key'); • is eindverantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de MVO-actielijst; • is verantwoordelijk voor het regelmatig bijeen roepen van het team en schriftelijk vastleggen van deze bijeenkomsten (bijv. agenda, notulen) <p>De Green Team leden werken gezamenlijk actief aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het blijvend voldoen aan de normen van Green Key; • ontwikkeling van acties rondom maatschappelijk verantwoord ondernemen; • het opnemen van de acties in de MVO actielijst; • het uitvoering van de acties op de MVO actielijst (norm 1.3.2). <p>Controle: Document - De keurmeester controleert of de namen en functies van de Green Team deelnemers ingevoerd zijn in de toelichting van de DoeHetZelf keuring en neemt het schriftelijk materiaal rondom de bijeenkomsten door.</p>
1.3.2/A	V	Het Green Team werkt op basis van een 2-jarige MVO-actielijst met maatregelen en doelstellingen en laat zien welke voortgang er heeft plaatsgevonden t.o.v. de MVO actielijst van de vorige keuring.	<p>Duurzaam ondernemen is een continu proces, vooruitkijken is een voorwaarde voor succes. De MVO actielijst geeft steeds voor de komende 2 jaar aan welke MVO maatregelen u overweegt te nemen om duurzaamheid te bevorderen en om de verbruiken van gas, water, elektra, linnengoed en de hoeveelheid afval (afvalpreventie) te verminderen en de scheiding van afval te verbeteren. 'Stel minimaal 4 MVO acties per jaar vast om voldoende duurzame progressie te realiseren'.</p> <p>Zowel kwantitatieve doelstellingen (bijv. 2% water besparen, 8% minder niet recyclebaar afval), verplichtingen vanuit wet- & regelgeving, maatregelen tot het optimaliseren van het energie- en waterverbruik en de normen van Green Key (bijvoorbeeld verbeteren van de communicatie met gasten, trainen van medewerkers) kunnen dienen als leidraad voor het invullen van het document. Uiteraard aangevuld met zaken die zelfstandig binnen het Green team worden ontwikkeld.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key gereedschap beschikbaar. U dient gebruik te maken van het document 'Gereedschap MVO-actielijst' als bewijsmateriaal bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op Mijn Green Key onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de actuele MVO actielijst, de spreiding van de acties over de verschillende MVO thema's inkoop, reductie verbruiken, MBO aspecten, communicatie en bespreekt de beschreven maatregelen en doelstellingen.</p>

2. Communicatie

Nr	V/O	Norm	Toelichting
2.1.1/A	V	De deelnemer beschikt over een MVO-verklaring en communiceert deze met de gasten.	<p>De meerwaarde van het Green Key keurmerk komt o.a. voort uit het communiceren van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen naar uw gasten, leveranciers en de overige partijen waar u mee samenwerkt (stakeholders).</p> <p>In de door de hoogst leidinggevende ondertekende MVO verklaring van recente datum (maximaal 3 jaar oud) wordt aangegeven dat duurzaam ondernemen (MVO) een integraal onderdeel is van de bedrijfsvoering. Deze verklaring besteedt minimaal aandacht aan:</p> <ul style="list-style-type: none">• algemene MVO doelstellingen (zowel People als Planet);• een aantal concrete activiteiten en resultaten van het MVO beleid. <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key document beschikbaar. U mag gebruik maken van het voorbeelddocument 'Gereedschap - MVO verklaring' als bewijsmateriaal bij deze norm. Wij adviseren u het document te personaliseren. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de MVO-Verklaring inhoudelijk, de wijze van communiceren van de MVO-verklaring en de datering.</p>
2.2.1/A	V	De deelnemer communiceert op minimaal 5 manieren over Green Key en/of het MVO beleid met de gasten.	<p>De meerwaarde van het Green Key keurmerk komt o.a. voort uit het communiceren van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen naar uw gasten, leveranciers en de overige partijen waar u mee samenwerkt (stakeholders). Door MVO en Green Key zichtbaar te maken binnen de organisatie wordt het onderdeel van de gastbeleving.</p> <p>Verplicht:</p> <p>A. De deelnemer heeft het Green Key schild op een voor gasten zichtbare plaats opgehangen (1);</p> <p>B. De deelnemer publiceert op de website een tekst rondom het MVO-beleid/Green Key (inclusief logo Green Key en link naar Green Key website)(2);</p> <p>Eigen invulling:</p> <p>C. De deelnemer communiceert op nog minimaal 3 manieren over het MVO beleid/Green Key met de gasten (3, 4 en 5).</p> <p>Voorbeelden van mogelijke MVO communicatie uitingen zijn een Green Key vlag, een Green Key brochure, MVO uitingen via een intern videokanaal of digitaal scherm, MVO berichten in uw nieuwsbrief, magazine of social media, een MVO tekst in het huishoudelijk reglement, bevestigingsbrief en/of aankomstbrief.</p> <p>De MVO communicatie uitingen die al in andere normen zijn opgevoerd, mogen niet nogmaals voor deze norm worden gebruikt (bijvoorbeeld MVO-Verklaring, communicatie handdoeken gebruik, tekst op menukaart, MVO tekst op website).</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid en inhoud van de communicatie uitingen.</p>

2.2.5/A	O	De deelnemer stimuleert haar gasten gebruik te maken van lokale activiteiten op het gebied van cultureel erfgoed, sociale-, natuur- en/of milieuactiviteiten.	<p>Eén van de doelstellingen van FEE International (de internationale eigenaar van het merk Green Key) is het stimuleren activiteiten rondom natuur- en milieu educatie.</p> <p>Door het aanbieden en/of actief verwijzen naar activiteiten rondom cultureel erfgoed en natuur en milieu vergroot u kennis en betrokkenheid van uw gasten bij de omgeving van uw organisatie. Voorbeelden van activiteiten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het aanbieden van vaar-, wandel- en/of fietsroutes (in groepsverband of individueel) in natuurgebieden of stadscentra; - het aanbieden van natuur excursies of stadswandelingen met een gids; <p>Controle: Document - De deelnemer neemt documentatie op waaruit blijkt dat er structureel aandacht is voor educatie en activiteiten op het gebied van natuur, milieu en cultureel erfgoed wordt aangeboden bij gasten.</p>
2.4.1/H	V	De deelnemer communiceert met alle medewerkers bij indiensttreding (A) én vervolgens periodiek (minimaal tweemaal per jaar) (B) over de MVO inspanningen en Green Key.	<p>Goed geïnformeerde medewerkers zijn van grote meerwaarde voor het behalen van uw MVO doelstellingen. Door structureel te communiceren groeit het bewustzijn en het draagvlak binnen uw organisatie.</p> <p>(A) Indiensttreding: Maak communicatie over de MVO inspanningen structureel onderdeel van het inwerktraject. Stel een kennisdocument op waarin minimaal antwoord wordt gegeven op de vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is MVO?; • Wat doet uw organisatie aan MVO?; • Wat is Green Key?; • Wat betekent MVO/Green Key voor mij als medewerker? <p>(B) Periodieke communicatie kan bestaan uit bijvoorbeeld medewerkersbijeenkomsten, interne nieuwsbrieven, MVO updates via het intranet, sociale media, actuele berichten op het prikbord.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - MVO-instructie medewerkers' . Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - (A) De keurmeester beoordeelt het kennisdocument op inhoud en de wijze waarop het beschikbaar gesteld is aan de medewerkers. De keurmeester spreekt willekeurig medewerkers aan over MVO en Green Key.</p> <p>(B) De periodieke communicatie wordt beoordeeld op inhoud en actualiteit. De keurmeester bevraagt willekeurige medewerkers over MVO en Green Key.</p>
2.4.2/H	O	De deelnemer verzamelt en analyseert minimaal eens in de 2 jaar gegevens rondom de medewerkerstevredenheid en gebruikt deze gegevens om de werkomstandigheden te verbeteren.	<p>Duurzaam ondernemen is een proces, waarbij ook aandacht voor werkomgeving en arbeidsomstandigheden een belangrijk onderdeel is. Een maatschappelijk betrokken organisatie heeft aandacht voor alle stakeholders zowel de interne als externe.</p> <p>Medewerkerstevredenheid is een duidelijke graadmeter voor de wijze waarop de deelnemer invulling geeft aan de rol van werkgever. Door regelmatig uw medewerkers te bevragen houdt u zicht op hun beleving van de organisatie en krijgt u aanknopingspunten aangereikt om tot verbeteringen te komen. Een functioneringsgesprek is geen invulling van deze norm.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer bekijkt het vragenformulier, de uitdraai van de uitkomsten en bespreekt de genomen acties ter verbetering.</p>

2.4.3/H	O	<p>De deelnemer heeft minimaal alle Green Team leden MVO scholing laten volgen</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer heeft alle vaste medewerkers met een aanstelling groter dan 12 uur een (interne) training laten volgen.</p>	<p>Door het Green Team en de medewerkers te scholen gaat de kwaliteit van het geleverde werk omhoog. Onder scholing/training worden verstaan activiteiten met als doel het vergaren van kennis en/of vaardigheden rondom MVO, met als doel het functioneren van de medewerker op dit gebied te verbeteren. Green Key spreekt van scholing indien het programma 1 dagdeel omvat en de volgende onderwerpen aan de orde komen:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Welke (milieu) uitdagingen spelen wereldwijd? * Welke duurzaamheid thema's spelen er in het toerisme? * Wat is en wat vraagt Green Key? * Wat betekent dit voor de medewerker? <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de bewijsmaterialen (bijvoorbeeld behaalde certificaten, bewijs van participatie, inhoud training). De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
2.4.4/R	O	<p>De deelnemer organiseert voornamelijk de activiteiten op eigen terrein, indien activiteiten plaats vinden in (kwetsbare) natuurgebieden wordt aan de volgende voorwaarden voldaan:</p> <p>O toestemming van de eigenaar;</p> <p>O geen activiteiten op basis van voertuigen met verbrandingsmotoren;</p> <p>O alle (eventuele) schade wordt hersteld;</p> <p>O actieve communicatie aan de deelnemers over verantwoord verblijven in natuurgebieden.</p>	<p>Gemotoriseerde voertuigen gebruiken brandstof, produceren geluid en stoten fijnstof uit. Door tijdens de activiteiten op de buiten locaties geen gebruik te maken van dergelijke voertuigen blijft de milieubelasting van de organisatie klein en wordt fauna minder verstoord.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer heeft een document beschikbaar waaruit blijkt dat afspraken rondom de organisatie van activiteiten in (kwetsbare) natuurgebieden zijn vastgelegd.</p>
2.5.1/A	O	<p>BONUSNORM: De deelnemer publiceert bovenop de normen in dit hoofdstuk nog minimaal 1 communicatie uiting van de MVO inspanningen van de organisatie.</p>	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de documentatie waaruit blijkt dat de deelnemer nog minimaal 1 communicatie uiting van de MVO inspanningen van de organisatie heeft verricht.</p>

3. Maatschappelijke betrokkenheid

Nr	V/O	Norm	Toelichting
3.1.1/A	V	De deelnemer levert op minimaal 3 verschillende manieren een maatschappelijke bijdrage.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van toegevoegde waarde voor de lokale omgeving, maatschappelijke organisaties en mensen met een beperking.</p> <p>Een ad hoc maatschappelijke bijdrage (sponsors, doneren, maatregelen om duurzame relaties in de directe (woon) omgeving te stimuleren, leveren van bijdragen in natura, beschikbaar stellen van faciliteiten) mag geen winstoogmerk hebben.</p> <p>Voor ketens tellen maximaal 2 activiteiten van het hoofdkantoor mee, minimaal 1 activiteit dient plaats te vinden op lokaal niveau.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit de maatschappelijke bijdrage blijkt.</p>
3.1.3/A	O	De deelnemer initieert (of participeert in) regionale samenwerkingsverbanden en/of netwerken met als doel het verduurzamen van de regio.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van toegevoegde waarde voor de lokale omgeving, maatschappelijke organisaties en mensen met een beperking.</p> <p>Door het regionaal initiëren van /participeren in regionale samenwerkingsverbanden wordt het duurzame karakter van de regio versterkt. Voorbeelden zijn het opzetten van een lokale markt met streekproducten, het ontwikkelen van een lokaal groengebied, het participeren in structuren die als doel hebben de regio te verduurzamen, het initiëren van een programma ter bevordering van de participatie van mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op in het digitale archief waaruit blijkt dat deze initiatiefnemer is van of actief participeert in duurzame netwerken en/of samenwerkingsverbanden in de regio.</p>
3.1.4/R	O	De deelnemer biedt in (samenwerking met partijen uit de directe omgeving) duurzame arrangementen aan.	<p>Een manier van werken waarbij systematisch duurzaamheid tot uitdrukking komt kan versterkend werken (synergie) en maakt het ook voor het publiek overtuigender en aantrekkelijker. Een duurzaam arrangement bevat minimaal twee duurzame onderdelen zoals bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none">• elektrisch varen• educatief karakter• verantwoorde catering (bijv. biologisch of Fairtrade)• geen gebruik motorische vervoermiddelen• <p>Er is in deze gevallen aantoonbare samenwerking tussen diverse bedrijven uit het gebied.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt een document op waaruit het aanbieden van het arrangement blijkt.</p>

3.2.1/A	O	De deelnemer is dusdanig toegankelijk voor mindervalide gasten dat zij van de kernfaciliteit van de organisatie gebruik kunnen maken.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van toegevoegde waarde voor de lokale omgeving, maatschappelijke organisaties en mensen met een beperking.</p> <p>Door het treffen van gerichte maatregelen wordt een organisatie toegankelijk voor mindervalide gasten, zodat ook zij optimaal van de locatie gebruik kunnen maken. Voorbeelden zijn mindervalide parkeerplaatsen, drempelvrije ruimtes, mindervalide toiletten, gebruik van pictogrammen, liften en/of mindervalide slaapverblijven.</p> <p>Het punt wordt alleen behaald indien de kernactiviteit van de onderneming volledig toegankelijk is voor mindervalide gasten.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de benoemde faciliteiten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
3.3.1/H	O	De deelnemer heeft medewerkers in dienst met een arbeidsbeperking.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van toegevoegde waarde voor de lokale omgeving, maatschappelijke organisaties en mensen met een (arbeids)beperking.</p> <p>Iemand heeft een arbeidsbeperking of iemand is arbeidsgehandicapt wanneer hij door ziekte of een beperking belemmerd wordt bij het verkrijgen of verrichten van arbeid.</p> <p>Het punt wordt alleen behaald als de medewerker(s) op het moment van de keuring minimaal 1 jaar in dienst is (geweest) bij de deelnemer. <u>Convenant</u> dat 5% van de medewerkers een afstand tot de arbeidsmarkt moet hebben.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit blijkt dat een medewerker in dienst is (geweest) met een arbeidsbeperking</p>
3.4.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de normen in dit hoofdstuk nog minimaal 1 extra inspanning verricht op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid.	<p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit blijkt dat de deelnemer nog minimaal 1 inspanning heeft verricht op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid.</p>
			<h2>4. Water</h2>
Nr	V/O	Norm	Toelichting
4.1.1/D	V	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van douches tot maximaal 9 liter per minuut.	Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van douchewater veel energie wordt gebruikt.

			<p>Het reduceren van de waterdoorstroom van douches kan o.a. door het toepassen van waterbesparende douchekoppen, het plaatsen van doorstroombegrenzers (perlatoren) en/of het aanpassen van de hydrofoor. De norm omvat alle douches binnen uw organisatie, dus ook de volgende zaken vallen binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * handdouches in baden; * regendouches; * douches in wellness en zwembaden. <p>Uitzondering: Indien binnen de organisatie luxe douches aanwezig zijn (bijv. rainshowers of stortdouches in de wellness) die meer waterdoorstroming geven dan de verplichte normering dan kan dit in uitzonderlijke gevallen gecompenseerd worden door een lagere doorstroming bij wastafels. Hiervoor is een compensatieregeling van toepassing. Voor de aanvraag van deze compensatieregeling dient gebruikt gemaakt te worden van het Green Key document 'Gereedschap - Dispensatie aanvraag water'. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Tip: Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de douches om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de douches. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
4.1.2/D	O	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van douches tot maximaal 8 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van douche water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van douches kan o.a. aan de hand van waterbesparende douchekoppen, het plaatsen van doorstroombegrenzers (perlatoren) en/of het aanpassen van de hydrofoor. De norm omvat alle douches binnen uw organisatie, dus ook de volgende zaken vallen binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * handdouches in baden; * regendouches; * douches in wellness en zwembaden. <p>Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de douches om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>Uitzondering: Indien binnen de organisatie luxe douches aanwezig zijn (bijv. rainshowers) die meer waterdoorstroming geven dan de verplichte normering dan mag dit gecompenseerd te worden door een lagere doorstroming bij de wastafels. Hiervoor is een compensatieregeling van toepassing, deze dient via het daarvoor ontwikkelde formulier bij Green Key te worden aangevraagd.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de douches.</p>
4.2.1/A	V	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van kranen tot maximaal 6 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van kranen kan o.a. aan de hand van waterbesparende kranen en het plaatsen van perlatoren.</p>

			<p>Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de kranen om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>De volgende kranen vallen niet onder deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kranen om het bad mee te vullen (badkranen); * Spoelkranen in professionele keukens. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de kranen.</p>
4.2.2/A	O	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van kranen tot maximaal 4 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van kranen kan o.a. aan de hand van waterbesparende kranen en het plaatsen van perlatoeren. Tip: Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de kranen om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>De volgende kranen vallen niet binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kranen om het bad mee te vullen (badkranen); * Spoelkranen in professionele keukens. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de kranen.</p>
4.3.1/A	V	De deelnemer heeft minimaal 1 maatregel genomen om het waterverbruik in de toiletten te reduceren.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Mogelijke maatregelen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * (A) stopknop of dubbelspoelknop op de toiletten. Aan de hand van een stopknop kan de gast zelf de spoeling van het toilet stoppen. Bij dubbelspoelknoppen heeft de gast een keuze tussen een grote en kleine spoelbeurt. * (B) beperking van de hoeveelheid water in de stortbak van de toiletten tot maximaal 6 liter per spoeling. Voorbeelden om de waterdoorstroom van toiletten te beperken zijn o.a. het plaatsen van een steen in de stortbak, minder water in de stortbak plaatsen. * (C) Eigen invulling <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de maatregelen om de waterdoorstroom van de toiletten te reduceren. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
4.3.2/A	O	De deelnemer maakt in de meerderheid van de openbare toiletgroepen gebruik van waterloze urinoirs of sensoren op de urinoirs en/of druk- of sensorkranen.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Tip: Zorg bij sensorkranen en sensorurinoirs die werken op batterijen voor een correcte inzameling en afvoer van de batterijen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de waterloze urinoirs, sensorkranen en/of sensoren op urinoirs. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>

4.4.1/A	O	De deelnemer maakt gebruik van B-water / grijs water.	Het hergebruik van hemelwater of drinkwater zorgt dat er minder nieuw drinkwater benodigd is. Hemelwater of B-water kan o.a. worden gebruikt voor het spoelen van toiletten of het bewateren van de groenvoorziening. Controle : Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het B- of grijswaterverbruik
4.5.1/S	O	De deelnemer heeft op alle vaste-, seizoen- en toeristische plaatsen met een wateraansluiting afvoer op het riool gerealiseerd.	Op kampeerplaatsen waarop geen rioolvoorziening voor handen is zijn kampeerders toch nog weleens genegen om bijvoorbeeld het afvalwater onder caravan te laten weglopen. Om deze vorm van vervuiling tegen te gaan is het aanbieden van een aansluiting op het riool de beste oplossing. Uitgezonderd zijn die plaatsen waar geen caravans mogen staan, en alleen maar tenten. <u>Specificatie:</u> Deze norm is alleen van toepassing voor campings en niet voor bungalowparken, buitensport, dierenparken en dagattracties. Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef een aantal plaatsen op de aanwezigheid van een rioolaansluiting. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
4.6.1./A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de maatregelen uit dit hoofdstuk nog 1 maatregel genomen om water te besparen.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de extra waterbesparende maatregel.
			<h2>5. Reiniging</h2>
Nr	V/O	Norm	Toelichting
5.1.1/A	V	De deelnemer maakt schoon op milieuverantwoorde wijze.	Bij een milieuverantwoorde schoonmaak wordt efficiënt omgegaan met water en schoonmaakmiddel en draagt het schoonmaakmiddel een milieukeurmerk. Schoonmaakmiddelen met een milieukeurmerk belasten het milieu minder dan producten zonder een keurmerk. De schoonmaak voldoet minimaal aan de volgende criteria: * Interieur- en sanitair reinigers zijn voorzien van een milieukeurmerk; * Gebruik van doseerapparatuur voor optimale dosering; * Gebruik van microvezeldoekjes; * Geen van de verder gebruikte schoonmaakmiddelen bevatten bestanddelen die voorkomen op de 'zwarte lijst' van Green Key International. 1a. De meeste voorkomende milieukeurmerken voor sanitair- en interieurreinigers zijn het Europees Ecolabel, de Nordic Swan en de Blauwe Engel. 1b. Onder volgende voorwaarden kunnen ook producten zonder keurmerk voldoen, indien het product: <ul style="list-style-type: none"> • aantoonbaar gelijkwaardig is aan producten voorzien van een milieukeurmerk;

			<ul style="list-style-type: none"> • in verdunde vorm alleen schoonmaakazijn, waterstofperoxide, citroenzuur en mierenzuur of een mengsel daarvan bevat; • alleen micro-organismen of enzymen bevat. • producten op basis van ozon <p>1c. Bij uitbesteding van de schoonmaak dient binnen 1 jaar na de eerste beoordeling voor de Green Key het contract te worden herzien met genoemde voorwaarden.</p> <p>2. De deelnemer past voor de dosering van het schoonmaakmiddel een doseringssysteem op de fles (knijpreservoir), een systeem waarbij patronen worden toegepast of een automatische doseeruitgifte/doseerstation toe. Dit voorkomt verspilling en zorgt voor een optimale werking en een lagere milieubelasting.</p> <p>3. Goed gebruik van microvezeldoekjes bespaart op het gebruik van schoonmaakmiddel en water. Het aanschaf bedrag ligt iets hoger maar de mogelijkheid tot hergebruik en de schoonmaak kwaliteit rechtvaardigt de hogere kosten.</p> <p>4. Green Key International werkt met een 'zwarte lijst' met betrekking tot de bestanddelen van reinigingsmiddelen. Producten met een milieukeurmerk voldoen altijd.</p> <p>Specifieke reinigingsmiddelen die toegepast moeten worden vanuit voor voedselveiligheid (HACCP) wetgeving vallen niet onder deze norm.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Inventarisatie Schoonmaakmiddelen'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het doseersysteem en de microvezeldoekjes en de aanwezigheid van het keurmerk op de sanitair- en interieurreiniger. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.1.3/A	O	De deelnemer biedt in de publiekstoiletten dispensers voorzien van een zeep met een milieukeurmerk.	<p>Zeep met een keurmerk zorgt voor een lagere milieubelasting omdat bij de productie gebruik gemaakt is van minder milieubelastende grondstoffen. Door ook gebruik te maken van dispensers op basis van grootverpakking of opnieuw vullen, wordt ook milieuwinst behaald in het transport en de hoeveelheid verpakkingsmateriaal.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het product. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.1.6/A	O	De deelnemer heeft een inventarisatie gemaakt van alle gebruikte schoonmaakmiddelen.	<p>Meten is weten. Monitoring van uw verbruiken geeft u belangrijke informatie op basis waarvan u kunt vaststellen welke maatregelen voor u het snelst rendement geven. Ook krijgt u 'afwijkingen' sneller in beeld (bijv. lekkages of slecht werkende apparatuur). Uiteraard wordt van Green Key deelnemers daarop direct actie verwacht. Er is een gereedschap beschikbaar voor deze norm.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert of de gegevens in de digitale database Mijn Green Key ingevoerd zijn (bij verbruiksgegevens).</p>
5.1.7/R	O	De deelnemer gebruikt voor het reinigen van de verhuurobjecten uitsluitend water.	<p>Door voor de reiniging van bijvoorbeeld boten, kano's, fietsen en mountainbikes gebruik te maken van een afsputplaats met een aansluiting op de riolering en waar nodig een olieafscheiding wordt milieu vervuiling voorkomen.</p> <p>Bij het onderhoud wordt uitsluitend van water gebruikt en eventueel microvezeldoekjes.</p>

			Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezige schoonmaakproducten en de afsputplek. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
5.2.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer gebruikt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 duurzaam reinigingsmiddel	<p>Gebruik van schoonmaakmiddel met een milieu keurmerk is minder milieubelastend omdat bij de productie gebruik gemaakt is van minder milieubelastende grondstoffen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het product. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
			6. Afval
Nr	V/O	Norm	Toelichting
6.1.1/A	O	De deelnemer heeft berekend hoeveel procent van het totale afval bestaat uit recyclebaar afval en streeft naar het verhogen van het percentage recyclebaar afval.	<p>Op lange termijn dreigt een tekort aan grondstoffen, bronnen raken uitgeput zonder dat er goede alternatieven voor handen zijn. Het goed scheiden van afval in verschillende stromen maakt het mogelijk om de materialen op onderdelen te gaan hergebruiken. Hergebruik van materialen in plaats van het gebruik van nieuwe grondstoffen zorgt voor een lagere belasting van het ecosysteem en voorkomt het uitputten van de bronnen. Hoe lager het percentage restafval dat resteert, hoe beter de afvalscheiding heeft plaatsgevonden. Het uiteindelijke doel is om 100% van de afvalstromen te recyclen en te zorgen dat restafval niet meer bestaat.</p> <p>Zet goede faciliteiten in en zorg voor heldere communicatie met uw medewerkers; zij zijn de dragende kracht van een hoog scheidingspercentage van het recyclebare afval.</p> <p>Om het percentage recyclebaar afval te berekenen deelt de deelnemer het totale hoeveelheid afval (recyclebaar + niet recyclebaar) door de hoeveelheid restafval (niet recyclebaar).</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de gevraagde gegevens in de digitale database Mijn Green Key (bij verbruiksgegevens).</p>
6.1.2/A	O	De deelnemer zamelt plastic apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren.	<p>Plastic wordt via een chemisch proces uit aardolie gemaakt en is niet biologisch afbreekbaar. Vrij in de natuur blijft plasticafval lang bestaan en is daarmee belastend voor de natuur en het milieu. Indien plastic in de verbrandingsoven terecht komt zorgt dit voor de productie van schadelijke gassen. Toch is het een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen. Hergebruik zonder dat het in het milieu terecht komt vermindert nieuwe plastic productie en is daarom duurzamer.</p> <p>Door middel van het inzamelen van (schoon) plastic wordt het plastic gerecycled naar nieuwe producten. Steeds meer gemeenten en afvalverwerkers zamelen (schoon) plastic, metaal en drinkkartonnen in en de recycle technieken voor plastic worden ook steeds beter. Met name plastic folies zijn goed te scheiden en in te zamelen.</p> <p>NB: Petflessen (voor statiegeld) vallen niet onder deze norm.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van (schoon) plastic.</p>

6.2.1/A	O	De deelnemer biedt gasten en bezoekers voorzieningen aan om afval apart in te leveren. De voorzieningen zijn voorzien van pictogrammen en/of benamingen.	<p>Door afval van gasten aan de bron te scheiden reduceert de deelnemer de hoeveelheid restafval en kan meer afval worden gerecycled. Recycling zorgt voor een lagere milieubelasting dan het afvoeren en verbranden van afval.</p> <p>Kies voor gescheiden afvalbakken met duidelijke pictogrammen of een combinatie van Nederlandse en anderstalige benamingen, zodat het ook voor internationale gasten duidelijk is in welke bak ze gescheiden afval kunnen inleveren.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de afvalbakken voor gescheiden afvalinzameling. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
6.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft nog minimaal 1 maatregel genomen rondom afvalpreventie en/of -scheiding.	<p>Controle: Visueel: De keurmeester controleert de genoemde maatregel rondom afvalscheiding.</p> <p>Document: De deelnemer heeft documentatie toegevoegd waaruit blijkt dat er een extra maatregel is genomen rondom afvalpreventie.</p>
			<h2>7. Energie</h2>
Nr	V/O	Norm	Toelichting
7.1.1/A	V	<p>De bestaande deelnemer maakt uitsluitend gebruik van energie-efficiënte binnen- en buitenverlichting.</p> <p>en</p> <p>De nieuwe deelnemer past binnen 1 jaar na de eerste keuring uitsluitend energie-efficiënte binnen- en buitenverlichting toe of beschikt over een recente inventarisatie van de aanwezige NIET energie-efficiënte verlichting. Op het moment van de eerste keuring zijn geen gloeilampen meer aanwezig.</p>	<p>Energie-efficiënte verlichtingstypes zijn : PL, TL5, spaarlampen, natrium hogedruklampen, metaal halogenide lampen en LED lampen. Traditionele TL, halogeen- en gloeilampen voldoen niet. Door het toepassen van energie efficiënte verlichting is structureel veel financieel voordeel te behalen.</p> <p>Uitzondering 1: Indien aantoonbaar geen passend alternatief voor de reeds aanwezige verlichting beschikbaar is (op technische gronden of het alternatief heeft een terugverdientijd van meer dan 5 jaar) kan men onder bepaalde voorwaarden dispensatie voor die verlichtingspunten krijgen.</p> <p>Voor het aanvragen van de dispensatie dient u gebruik te maken van het Green Key document 'Gereedschap - Dispensatie aanvraag Verlichting'. Green Key documenten zijn te vinden op Mijn Green Key onder de knop Gereedschappen. https://www.greenkey.nl/gereedschappen</p> <p>Uitzondering 2: Podium- en museale verlichting is van deze norm uitgezonderd.</p> <p>Controle: Visueel: De keurmeester controleert op basis van een steekproef de in het gebouw aanwezige verlichting en indien van toepassing controleert de keurmeester de lichtpunteninventarisatie (niet energie efficiënte verlichting), het bijbehorende vervangingsplan en de dispensatie aanvraag en toekenning.</p>
7.1.2/A	V	De deelnemer beperkt het aantal branduren door het toepassen van sensoren bij (A):	<p>Het onnodig branden van verlichting dient voorkomen te worden. Sensoren schakelen lampen aan en uit op basis van bijvoorbeeld aanwezigheid van personen (bewegingssensor) of bij te weinig lichtinval (daglichtsensor) of beiden. Op deze wijze wordt het onnodig branden van lampen voorkomen.</p> <p>De deelnemer past verplicht sensoren toe op:</p>

		<p>* de buitenverlichting * verlichting in koel- en vriesruimtes * de lift</p> <p>én</p> <p>in nog minimaal 2 andere ruimtes (B).</p>	<p>* de buitenverlichting; * koel- en vriesruimtes; * de liften</p> <p>Om aan de norm te voldoen dient in nog minimaal 2 andere 'ruimtes' zoals bijvoorbeeld kantoren, sanitair, garage, fietsenberging, werkkasten etc. het aantal branduren te worden beperkt door het toepassen van aanwezigheidsschakelaars en - sensoren.</p> <p>NB: Indien het geïnstalleerd vermogen achter de schakelaar 1,2 kW is of meer dan bent u wettelijk verplicht om een sensor te plaatsen .</p> <p>Een 'ruimte' wordt meegeteld als op alle voorkomende ruimtes binnen deze groep de voorziening is aangebracht (bijvoorbeeld alle gangen, alle kleedkamers, alle toiletgroepen). Let bij het toepassen van deze techniek op de invloed op sfeer en veiligheid in de ruimte.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van sensoren op 2 optionele locaties, de koel- en/of vriescellen, buitenverlichting en in de lift.</p>
7.1.3/A	O	De deelnemer zorgt ervoor dat 90% van de aanwezige verlichting LED verlichting is.	<p>Door het vervangen van halogeen en gloeilampen door energiezuinige LED verlichting kan fors worden bespaard, maar ook het vervangen van spaarlampen en 'gewone' TL levert nog steeds een besparing op.</p> <p>De voordelen van LED verlichting op een rij: - 80% besparing t.o.v. conventionele verlichting - geen warmteontwikkeling - zeer lange levensduur (geen vervangingskosten)</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert op de aanwezigheid van LED lampen door het gehele gebouw.</p>
7.1.8/A	O	De deelnemer maakt optimaal gebruik van het aanwezige daglicht door het toepassen van daglichtafhankelijke schakelingen.	<p>Het overdag terugdringen van het gebruik van kunstlicht in gebouwen vermindert het energieverbruik en is tevens goed voor onze biologische klok. Vaak heeft de architect al goed rekening gehouden met het optimaal toetreden van daglicht in het gebouw. Uiteraard via ramen, maar ook via dakkoepels en soms via technieken als solartubes. Op momenten van voldoende daglicht kan op die plekken het kunstlicht (deels) uitgeschakeld worden. Een daglichtafhankelijke schakeling/dimming zorgt hiervoor.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de daglicht afhankelijke schakeling.</p>
7.2.1/A	O	De deelnemer past minimaal 2 van de in de toelichting genoemde energiebesparende technische maatregelen toe op de aanwezige klimaatinstallaties.	<p>Het voorkomen van energieverlies of ongewenste energievraag draagt bij aan het verminderen van de energievraag. Elke besparing levert direct rendement op. Maar energie besparen biedt nog veel meer. Sommige maatregelen verbeteren aanzienlijk het comfort.</p> <p>Hoe minder energie benodigd is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <p>* Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk.</p>

			<p>Binnen Green Key komen alle drie de stappen in verschillende normen aan de orde.</p> <p>Deze norm betreft de volgende energiebesparende maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> * HR ketels in cascade; * toepassen slimme thermostaten; * warmteterugwinning op ventilatielucht; * regeling warm/koud niet gelijktijdig aan; * centrale opwekking van koude > 250 Watt; * contactschakelingen (raam open = verwarming en/of airconditioning uit). <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>										
7.2.2/A	V	De deelnemer past alle in de toelichting genoemde energiebesparende technische maatregelen toe op de aanwezige klimaatinstallaties.	<p>Het voorkomen van energieverlies of ongewenste energievraag draagt bij aan het verminderen van de energievraag. Elke besparing levert direct rendement op. Maar energie besparen biedt nog veel meer. Sommige maatregelen verbeteren aanzienlijk het comfort.</p> <p>Hoe minder energie benodigd is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk</p> <p>De verplichte energiebesparende maatregelen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Voorkom door een schakeling dat de Centrale Verwarming (CV) buiten bedrijfstijd op vollast aanstaat; * Pas een schakelklok op de CV installatie toe; * Pas een weersafhankelijke regeling op de CV toe; * Pas een frequentieregeling op uw CV pomp toe; * Pas pompschakelaars op de circulatiepomp toe; * Breng leidingisolatie aan om warmwaterleidingen en appendages van zowel de CV als de Warm Water (WW) voorziening; * Pas in ruimtes > 25m² thermostaatkranen toe; * Koelmachines voor luchtbehandeling zijn voorzien van gescheiden luchtaanzuiging. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de opgegeven systemen.</p>										
7.2.3/A	V	<p>De deelnemer past automatische energieregistratie en analyse van het energieverbruik toe op de aanwezige klimaatinstallaties (A)</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer past aansturing van de klimaatinstallatie door een energieregistratie- en bewakingssysteem (EBS) toe.</p>	<p>Het doel van deze norm is het borgen van een optimale energiezuinige in- en afstelling van gebouw gebonden klimaatinstallaties voor ruimteverwarming, -koeling en -ventilatie door het automatisch registreren, analyseren van energieverbruik (zoals aardgas- en elektriciteitsverbruik) en/of aansturing door een energieregistratie en bewakingssysteem (EBS). De EBS dient te voorzien in een rapportagefunctie met overzicht van energieverbruik per dag, week en jaar per kalenderjaar. Hoe u invulling geeft aan deze norm is afhankelijk van uw gasverbruik:</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th style="text-align: left;">Verbruik</th> <th style="text-align: left;">Actie</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>a. Verbruik aardgas kleiner dan 25.000 m³ per jaar</td> <td>Geen maatregel</td> </tr> <tr> <td>b. Verbruik aardgas tussen de 25.000 en 75.000 m³/jaar</td> <td>Slimme meter met handmatige sturing tbv (A)</td> </tr> <tr> <td>c. Verbruik aardgas tussen de 75.000 en 140.000 m³/jaar</td> <td>EBS met handmatig sturing tbv (A en B)</td> </tr> <tr> <td>d. Verbruik aardgas groter dan 140.000 m³ per jaar</td> <td>EBS met automatische sturing tbv (A en B en C)</td> </tr> </tbody> </table>	Verbruik	Actie	a. Verbruik aardgas kleiner dan 25.000 m ³ per jaar	Geen maatregel	b. Verbruik aardgas tussen de 25.000 en 75.000 m ³ /jaar	Slimme meter met handmatige sturing tbv (A)	c. Verbruik aardgas tussen de 75.000 en 140.000 m ³ /jaar	EBS met handmatig sturing tbv (A en B)	d. Verbruik aardgas groter dan 140.000 m ³ per jaar	EBS met automatische sturing tbv (A en B en C)
Verbruik	Actie												
a. Verbruik aardgas kleiner dan 25.000 m ³ per jaar	Geen maatregel												
b. Verbruik aardgas tussen de 25.000 en 75.000 m ³ /jaar	Slimme meter met handmatige sturing tbv (A)												
c. Verbruik aardgas tussen de 75.000 en 140.000 m ³ /jaar	EBS met handmatig sturing tbv (A en B)												
d. Verbruik aardgas groter dan 140.000 m ³ per jaar	EBS met automatische sturing tbv (A en B en C)												

			<p>Waarbij: (A) = verminderen van de bedrijfstijd van de klimaatinstallaties en realisatie van een zo laag mogelijke binnentemperatuur buiten werktijden (B) = stoken op een zo laag mogelijke temperatuur door de verwarmingsbron (C) = het voorkomen van het gelijktijdig koelen en verwarmen door klimaatinstallaties</p> <p>Optimale regeling en sturing van de in het gebouw aanwezige (klimaat)installaties en apparatuur is van belang voor een minimaal energiegebruik. Van belang is daarom dat 'setpoints' (o.a. de ruimtetemperatuur en dag/nacht temperatuur) ingesteld kunnen worden en dat het energieverbruik 'real time' gemeten kan worden. Idealiter wordt een gebouwbeheerssysteem (met monitorings en rapportagefunctie) toegepast waarmee automatisch geregeld wordt op ingegeven setpoints voor dag/avond/nacht waarden per ruimte/gebouwdeel.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van een automatische registratie en analyse en/of de aanwezigheid van het juiste EBS.</p>
7.4.1/A	O	De deelnemer koopt groene stroom en/of groen gas in.	<p>Groene stroom is elektriciteit die wordt opgewekt uit bijvoorbeeld waterkrachtcentrales, windmolens of zonnepanelen. U kunt daadwerkelijk bijdragen aan vergroening van de energieproductie door te kiezen voor groene stroom uit Nederlandse wind, zon of biomassa uit afvalstromen of door groene stroom te kopen bij een bedrijf dat investeert in duurzame energieopwekking. Om elektriciteit als groene stroom te mogen verkopen moet een leverancier er genoeg GvOs (Garantie van Oorsprong) voor hebben.</p> <p>Groen gas is een verzamelnaam voor diverse soorten hernieuwbaar methaangas dat voldoet aan dezelfde eisen als het aardgas uit Slochteren dat in het gasnetwerk zit. Dit groen gas is bijgemengd in het aardgasnet. Groen gas wordt geproduceerd uit onder meer slib, afval van stortplaatsen, tuinafval, resten groente en fruit, en dierlijke restproducten zoals koeienmest. Groen gas kan ingevoerd worden op het normale gasnet en gebruikt worden door iedereen die een gasaansluiting heeft. Omdat groen gas dezelfde eigenschappen heeft als aardgas, hoeven apparaten niet aangepast te worden. Vrijwel alle energiebedrijven kunnen groen gas leveren. De energiebedrijven maken hiervoor gebruik van het bestaande gasnet.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het contract/certificaat inzake groene stroom en/of groen gas.</p>
7.4.2/A	O	De deelnemer koopt in Nederland opgewekte groene stroom in.	<p>U kunt checken in hoeverre uw stroom ook echt groen is via de website https://www.hier.nu/groene-stroom-checker. Deze norm wordt behaald als minimaal 80% van de groene stroom in Nederland is opgewekt.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het contract/certificaat inzake groene stroom en/of uw check via de website van Stichting HIER.</p>
7.4.3/A	O	De deelnemer beschikt over minimaal 1 energiebesparingsstelsel.	<p>Het verwarmen en koelen van gebouwen vraagt veel energie. De afgelopen jaren zijn veel technieken ontwikkeld die op meer efficiënte wijze warmte en koude omzetten of produceren. Het toepassen van duurzame technieken en/of technieken voor duurzame energieopwekking draagt ook sterk bij aan het verminderen van de energievraag op basis van fossiele brandstoffen.</p> <p>Hoe minder energie benodigd is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <p>* Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen;</p>

			<p>* Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk.</p> <p>Binnen Green Key komen alle drie de stappen in verschillende normen aan de orde.</p> <p>Mogelijke energiebesparingssystemen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Voltsaver; * Warmtekracht koppeling; * Warmtepomp; * PV Panelen (zonnepanelen); * Zonneboiler systeem; * Warmte Koude Opslag; * Stadsverwarming; * Stad/district koeling; <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen.</p>
7.7.3/A	O	De deelnemer heeft na de laatste keuring minimaal 1 maatregel genomen om de bestaande schil van het gebouw beter te isoleren.	<p>Door nieuwe technieken wordt het na-isoleren van gebouwen steeds eenvoudiger. In veel gevallen betreft deze maatregel een investering die zich relatief snel terugverdient. Daarnaast zorgt een goede isolatie voor een hogere comfort beleving en een beter binnenklimaat.</p> <p>Mogelijke maatregelen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Spouwmuur isolatie * Dak- of vloer isolatie <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de foto's en informatie rondom de verbeterde gebouwisolatie. De keurmeester keurt indien mogelijk de aanwezigheid van de isolatie.</p>
7.7.5/R	O	De deelnemer gebruikt uitsluitend minder milieubelastende brandstoffen voor verbrandingsmotoren en koken.	<p>Voorbeelden van minder milieubelastende brandstoffen zijn :</p> <ul style="list-style-type: none"> * Butagas, propaangas en kookpunt benzine (o.a. voor koken (veld)keuken) in plaats van was- of autobenzine; * Aspen (speciale alkylaar benzine) of vergelijkbaar o.a. voor tuinmachines, indoor-karts, waterpompen, generatoren; * LPG (o.a. voor auto's) <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezige brandstoffen op milieubelastendheid.</p>
7.7.6/S	V	De deelnemer heeft tussenmeters geplaatst bij alle kampeermiddelen/accommodaties die het gehele jaar of een (voor/na) seizoen elektriciteit en/of gas en/of water doorgeleverd krijgen.	<p>Metten is weten. Door tussenmeters te plaatsen ontstaat er bij de gasten bewustzijn op het verbruik met name als er op basis van verbruik afgerekend wordt. Er is een inventarisatie van de relevante locaties en aanwezige meters beschikbaar, dit in combinatie met een plattegrond.</p> <p>Het Green Key niveau is bepalend voor het percentage bemetering van accommodaties en/of kampeermiddelen. Voor brons, zilver is dit percentage 50% en voor goud 100%. De geplaatste meters worden gemonitord. Minimaal één maal per seizoen vindt een registratie plaats van alle tussen-meterstanden.</p> <p>Uitzonderingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verhuureenheden in eigendom van de exploitant/het parkmanagement.

			<p>- Bij gebouwen met minimaal verbruik (bijvoorbeeld: een opslagschuurtje met één TL lamp).</p> <p>- Daar waar maximaal 4 ampère wordt geleverd.</p> <p>Controle - Document: De keurmeester controleert de plattegrond en beoordeelt het afreksysteem. Hij controleert steekproefsgewijs op de aanwezigheid van tussenmeters en geregistreerde tussenmeterstanden.</p>
7.7.7/S	O	<p>De deelnemer heeft tussenmeters geplaatst bij alle toeristische kampeermiddelen die water, elektriciteit en/of gas doorgeleverd krijgen. Bij vertrek wordt er op basis van het daadwerkelijk verbruik met de toeristische gast afgerekend (A)</p> <p>en</p> <p>De deelnemer heeft bij alle centrumgebouwen minimaal één tussenmeter voor elektra, gas en water geplaatst en monitort het gebruik.</p>	<p>Meten is weten. Door tussenmeters te plaatsen ontstaat er bij de gasten bewustzijn op het verbruik met name als er op basis van verbruik afgerekend wordt. Alle relevante locaties en type tussenmeters zijn op een plattegrond aangegeven. De geplaatste meters worden gemonitord.</p> <p>Specificatie: deze norm is alleen van toepassing voor campings en niet voor bungalowparken, buitensport, dierenparken en dagattracties.</p> <p>Controle - Document: De keurmeester controleert de plattegrond en beoordeelt het afreksysteem. Hij controleert steekproefsgewijs op de aanwezigheid van tussenmeters en geregistreerde tussenmeterstanden.</p>
7.7.14/A	O	<p>De deelnemer heeft in het merendeel van de openbare toiletten elektrische handdrogers zonder warmte elementen.</p>	<p>Luchthanddrogers zijn tegenwoordig veelal uitgerust zonder hitte-elementen waardoor ze nog maar de helft aan stroom verbruiken t.o.v. de drogers met warmte elementen.</p> <p>Onafhankelijke LCA studies hebben aangetoond dat elektrische handdrogers de meeste duurzame manier zijn om handen te drogen in openbare toiletvoorzieningen.</p> <p>Controle: visueel - de keurmeester controleert de aanwezigheid van de handdroger(s).</p>
7.7.15/A	O	<p>De deelnemer biedt gasten/bezoekers de mogelijkheid om minimaal de CO2 uitstoot veroorzaakt door de reis naar en van de locatie te compenseren.</p>	<p>Broeikasgassen zorgen voor opwarming van de aarde. Als we de uitstoot van broeikasgassen niet verminderen is het aan het eind van deze eeuw enkele graden warmer. Dat heeft grote gevolgen voor het klimaat, de natuur en de gezondheid en veiligheid van mensen. Compensatie kan het broeikaseffect helpen verminderen. Gas- en elektriciteitsgebruik en vervoer zorgen allemaal voor uitstoot van het broeikasgas CO2. Uitstoot die niet kan worden vermeden, kan men compenseren. Bijvoorbeeld door bomen te laten planten of projecten voor duurzame energie te steunen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het bewijsmateriaal waaruit blijkt dat de CO2 uitstoot is berekend en gecompenseerd.</p>
7.8.1/A	O	<p>BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 maatregel genomen om energie te besparen.</p>	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de informatie en de aanwezigheid van de genomen maatregel.</p>

8. Bouwen en Groen

Nr	V/O	Norm	Toelichting
8.1.1/A	O	<p>De deelnemer heeft tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie gekozen voor minimaal 2 bouwmaterialen en/of verf met een milieukeurmerk of hergebruikte bouwmaterialen.</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer heeft sinds de afgelopen keuring een beschikking ontvangen omtrent de EIA en/of MIA-Vamil regeling.</p>	<p>Bouwmaterialen zijn gemaakt van grondstoffen. Sommige bouwmaterialen zijn minder milieubelastend. Ook zijn er bouwmaterialen die eenvoudig herbruikbaar zijn of van een traceerbare bron komen (bijvoorbeeld FSC hout).</p> <p>De overheid stimuleert het gebruik van duurzame materialen c.q. apparatuur via belastingwetgeving (versnelde afschrijvingsregelingen EIA en VAMIL).</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het aanwezige bewijsmateriaal (bijv. foto's, contracten) rondom de gebruikte bouwmaterialen of de beschikking op de fiscale regeling. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
8.2.1/A	O	<p>De deelnemer zet zich actief in voor flora en fauna door het substantieel plaatsen of het aanbrengen van minimaal 2 specifieke items.</p>	<p>Aanwezigheid van en diversiteit in flora en fauna zijn belangrijke duurzaamheidswaarden. Iedere organisatie kan daar aan bijdragen door via relatief kleine maatregelen ruimte te bieden aan flora en fauna. Denk bij het realiseren van dergelijke voorzieningen ook na over de beleving en beleefbaarheid. Hiermee creëert u niet alleen meerwaarde voor flora en fauna maar ook voor uw gasten.</p> <p>Mogelijke items zijn:</p> <ul style="list-style-type: none">* Insectenhotel;* Bijenstal;* Groendak;* Verticale kruidenwand;* Fauna vriendelijke binnentuin;* Daktuin;* Kruiden- en/of moestuin;* (Verticale) kas;* Vogelnestgelegenheden* Takkenrillen <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven items. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>

8.2.2/A	O	De deelnemer heeft op het terrein voornamelijk gebiedseigen beplanting, heeft een streefbeeld uitgewerkt én past ecologisch groenbeheer toe.	<p>Veel ondernemers geven aan dat zij de zorg voor natuur en landschap als een belangrijke taak zien en daarmee de gasten en omwonenden van het bedrijf een dienst willen leveren. Een van de manieren om bij te dragen aan natuur en landschap is om op het bedrijf gericht aandacht te besteden aan de aanwezige natuurwaarden en natuurpotentie en deze waar mogelijk te versterken.</p> <p>De deelnemer beschikt over een document (ecologisch plan) waaruit blijkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * dat op het terrein alleen gebiedseigen beplanting aanwezig is; * wat het streefbeeld is; * dat ecologisch groenbeheer toegepast wordt. <p>Onder ecologisch groenbeheer verstaan we in de uitvoering minimaal: geen gebruik van kunstmest, geen gebruik van bestrijdingsmiddelen (niet op onverhard en verhard) en niet bewateren met leidingwater.</p> <p>Vanaf 2016 is het gebruik van bestrijdingsmiddelen buiten de landbouw op een harde ondergrond niet meer toegestaan. Eind 2017 wordt dit verbod uitgebreid naar onverharde terreinen buiten de landbouw - Meer informatie via: http://www.greendeals.nl/gd-188-recreatie/#sthash.ZC2tV2Cy.sMqzjg0Z.dpuf</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid en de inhoud van het document en de uitvoering.</p>
8.2.3/S	V	De deelnemer gebruikt alleen alternatieve bestrijdingsmiddelen voor ongewenste planten en dieren. of De deelnemer past Integrated Pest Management (IPM) toe, streeft naar minimaal gebruik van toegelaten bestrijdingsmiddelen en registreert de gebruikte hoeveelheden op jaarbasis.	<p>Bestrijdingsmiddelen hebben negatieve gevolgen voor mens en milieu. Vandaar dat het gebruik ervan teruggedrongen wordt en onder controle van de overheid staat. Echter in een aantal gevallen is het gebruik nog wel toegestaan. Bij wettelijk toegelaten bestrijdingsmiddelen staat er een 5-cijferig toelatingsnummer en een hoofdletter N op de verpakking. Tevens is vanuit de Green deal 188 vanaf 2016 het gebruik van bestrijdingsmiddelen buiten de landbouw op een harde ondergrond niet meer toegestaan. Eind 2017 is dit verbod uitgebreid naar onverharde terreinen buiten de landbouw. Meer informatie via: http://www.greendeals.nl/gd-188-recreatie/#sthash.ZC2tV2Cy.sMqzjg0Z.dpuf.</p> <p>De afbouw van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen betekent echter niet dat er geen mogelijkheden zijn voor bestrijding van ongewenste planten en dieren. Door toepassen van Integrated Pest Management (IPM) met de nadruk op preventie wordt bestrijding zo veel mogelijk voorkomen. Mocht dat toch nodig zijn dan zijn er alternatieven voor chemische bestrijdingsmiddelen. In het hulpmiddel behorende bij deze norm wordt een overzicht gegeven</p> <p>Controle: Document/Visueel - De keurmeester controleert de afwezigheid van traditionele bestrijdingsmiddelen (dus geen bestrijdingsmiddelen met een toelatingsnummer) en (indien aanwezig) het bestrijdingsplan of controleert de inventarisatie en gebruikte hoeveelheid van traditionele bestrijdingsmiddelen binnen het bedrijf.</p>
8.2.4/S	O	De deelnemer realiseert een (deel van) terrein met alleen natuurbestemming op, rond of buiten het bedrijf.	<p>Het gaat hierbij nadrukkelijk om het realiseren van natuurbestemming, geen recreatiebestemming, op een (stuk) terrein. Dit mag ook elders in binnen- of buitenland zijn.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester beoordeelt het stuk terrein of de bewijsstukken indien de stimulering van natuurontwikkeling niet op of rond het terrein plaatsvindt.</p>
8.3.1/S	O	De deelnemer heeft speelvoorzieningen in gebruik die zijn gemaakt van hernieuwbare en/of biobased materialen.	<p>Speelvoorzieningen vallen onder het Warenwetbesluit Attractie en Speeltoestellen (WAS) en onder het bouwbesluit. De productie moet plaatsvinden volgens NEN normen en moeten daarom worden gecertificeerd. Duurzaamheid speelt ook hierbij een steeds belangrijkere rol. Speelvoorzieningen worden daarom steeds duurzamer geproduceerd en gebruikt. Hierbij wordt gekeken naar levensduur, materialengebruik (bijvoorbeeld FSC hout) en mogelijkheden tot hergebruik (bijvoorbeeld is het demontabel). Het criteriadocument 'Criteria voor duurzaam inkopen straatmeubilair' opgesteld in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en</p>

			<p>Milieu kan u bij uw keuze ondersteunen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester beoordeelt de geüploade productinformatie ten aanzien van de drie genoemde duurzaamheidsaspecten en controleert de speelvoorzieningen visueel.</p>
8.4.1/A	O	<p>BONUSNORM: De deelnemer past nog minimaal 1 bouw materiaal toe met een milieukeurmerk tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie of heeft nog minimaal 1 'Groen' item substantieel toegepast t.b.v. flora en fauna.</p>	<p>Geef hier aan welke extra duurzame bouwmaterialen u gebruikt heeft of welke extra groen item u heeft toegepast.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de omschreven bouwmaterialen.</p>
			<h2 style="text-align: center;">9. Mobiliteit</h2>
Nr	V/O	Norm	Toelichting
9.1.1/A	V	<p>De deelnemer communiceert de bereikbaarheid met het openbaar vervoer duidelijk op de website.</p> <p>en</p> <p>De deelnemer heeft informatie over het gebruik van het lokale openbaar vervoer op de locatie beschikbaar.</p>	<p>De CO2 uitstoot per persoon ligt bij gebruik van het openbaar vervoer lager dan bij het gebruik van een auto. Door gasten te stimuleren om het openbaar vervoer te gebruiken zal de milieubelasting lager zijn.</p> <p>Communicatie over en de beschikbaarheid van informatie rondom de bereikbaarheid van de organisatie met het openbaar vervoer verlaagt de drempel om hier gebruik van te maken.</p> <p>Indien u <u>niet</u> met het openbaar vervoer bereikbaar bent vervalt deze norm.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert op de aanwezigheid van informatie over het openbaar vervoer op de website en op de locatie.</p>
9.1.2/A	O	<p>De deelnemer heeft oplaadpunten voor elektrische fietsen en/of een oplaadpunt voor elektrische auto's.</p>	<p>Elektrisch vervoer is minder milieubelastend (geen uitstoot CO2 en fijn stoffen) dan vervoermiddelen die gebruik maken van conventionele brandstoffen zoals benzine of diesel.</p> <p>Door het aanbieden van elektrische oplaadpunten voor fietsen en/of auto's stimuleert de deelnemer het gebruik van elektrische fietsen en/of auto's en zal de milieubelasting van deze gasten lager zijn.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van oplaadpunten voor elektrische fietsen en/of auto's.</p>
9.1.3/T	V	<p>De deelnemer verhuurt fietsen en/of elektrische scooters</p> <p>óf</p> <p>De deelnemer voorziet in informatie over de dichtstbijzijnde mogelijkheid</p>	<p>Fietsen en elektrisch vervoer is minder milieubelastend (geen uitstoot CO2 en fijn stoffen) dan vervoersmiddelen die gebruik maken van conventionele brandstoffen zoals benzine of diesel.</p> <p>Door het aanbieden van fietsen (leen of verhuur) en/of elektrische scooters stimuleert de deelnemer het gebruik van minder milieubelastende vervoersmiddelen en zal de milieubelasting van de gasten lager zijn.</p>

		om fietsen en/of elektrische scooters te huren.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de verhuur van fietsen en/of elektrische scooters of de aanwezigheid van informatie voor gasten over de dichtstbijzijnde verhuurmogelijkheden.
9.1.5/R	O	De deelnemer verhuurt of gebruikt geen voertuigen en/of transportmiddelen op basis van een verbrandingsmotor.	Gemotoriseerde gebruiken brandstof, produceren geluid en stoten fijnstof uit. Door <u>geen</u> gebruik te maken van dergelijke voertuigen blijft de milieubelasting van de organisatie klein. Het gebruik van voertuigen ter ondersteuning van de activiteiten door de organisator zelf is geen onderdeel van deze norm. Controle: De keurmeester controleert de aanwezige verhuurobjecten en transportmiddelen.
9.1.6/R	V	De deelnemer heeft een activiteiten aanbod waarvan maximaal 50% bestaat uit gemotoriseerde activiteiten.	Gemotoriseerde gebruiken brandstof, produceren geluid en stoten fijnstof uit. Door geen gebruik te maken van dergelijke voertuigen blijft de milieubelasting van de organisatie klein. Het gebruik van voertuigen ter ondersteuning van de activiteiten door de organisator zelf is geen onderdeel van deze norm. Motorische activiteiten, zoals het gebruik van bijvoorbeeld quads, trikes, jeeps en jetski's, mogen maximaal 50% beslaan van de totale aangeboden buitensportactiviteiten. Controle: De keurmeester controleert de aanwezige verhuurobjecten en transportmiddelen.
9.3.1/A	O	De deelnemer werkt samen met minimaal 2 leveranciers die bewust hun CO2 uitstoot ten aanzien van transport proberen te verkleinen.	Het reduceren van de transportkilometers en van de CO2 uitstoot van leveranciers zorgt voor een lagere milieubelasting. Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> • Leveranciers die gecertificeerd zijn voor de Lean & Green Award leveren een actieve bijdrage aan het reduceren van de transportkilometers en de milieubelasting van het wagenpark. Lean and Green is een stimuleringsprogramma voor bedrijven en overheid. Als een organisatie met een Plan van Aanpak kan aantonen dat zij 20% CO2-reductie kan behalen in vijf jaar tijd, komt zij in aanmerking voor de Lean and Green Award. Organisaties die hun 20% CO2-doelstelling daadwerkelijk hebben gerealiseerd, ontvangen de Lean and Green Star als symbool voor het bereiken van hun Lean and Green ambitie. • Koelwagens maken gebruik van dieselgeneratoren, door zonnepanelen op de wagens te plaatsen wordt het dieselverbruik verminderd. * De leverancier vervoert haar producten (deels) met elektrisch vervoer. Controle: (A) Document - De deelnemer neemt documentatie op waaruit blijkt dat één of meerdere leveranciers van de deelnemer gecertificeerd is met de Lean & Green Award. (B) Document - De deelnemer neemt een document op in het digitale archief waaruit blijkt dat alle leveranciers uit de eigen regio komen.
9.4.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft nog minimaal 1 maatregel genomen om de mobiliteit van gasten, medewerkers of leveranciers te verduurzamen.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang op de locatie de maatregel die de deelnemer heeft genomen om de mobiliteit van gasten, medewerkers of leveranciers te verduurzamen.

10. Eten en Drinken

Nr	V/O	Norm	Toelichting
10.1.3/N	O	De deelnemer koopt minimaal 1 item biologisch en/of fairtrade vruchtensappen en/of frisdrank in.	<p>Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none">• met respect voor de natuur en de dieren• zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest• zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacao-boeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan fairtrade-producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.5/L	V	De deelnemer biedt in cateringarrangementen standaard minimaal 2 verantwoorde 'food' producten en 2 verantwoorde drankproducten aan.	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none">• met respect voor de natuur en de dieren• zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest• zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacao-boeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan fairtrade-producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten in offertes naar klanten, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.6/L	O	De deelnemer biedt in cateringarrangementen standaard minimaal 4 verantwoorde 'food' producten en 4 verantwoorde drankproducten aan.	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none">• met respect voor de natuur en de dieren• zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest• zonder preventieve antibiotica <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten in offertes naar klanten, inkoopfacturen en/of in</p>

			het magazijn. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
10.1.7/N	V	De deelnemer biedt biologische en/of fairtrade koffie of thee aan.	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest • zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacaoboeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan fairtrade-producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Eten en drinken'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.5.1/N	O	De deelnemer stimuleert het gebruik van kraanwater in alle horecagelenheden door een duidelijke vermelding dat dit gratis of tegen betaling te verkrijgen is.	<p>Kraanwater uit Nederland is van hoge kwaliteit. Het drinken van kraanwater is vaak een (onuitgesproken) wens van gasten, indien ze om 'water' vragen. Uit onderzoek blijkt dat ruim 50 procent van alle horecabezoekers bij voorkeur kraanwater drinkt.</p> <p>Kraanwater heeft een lagere milieubelasting dan bron- en mineraalwater in een glazen of plastic fles. Een deel van de hogere milieubelasting van bron- en mineraalwater komt voort uit het transportkilometers van het verpakte product <u>naar</u> de locatie en de lege verpakkingen <u>van</u> de locatie. Door kraanwater aan te bieden worden deze transportkilometers voorkomen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de vermelding over het verkrijgen van kraanwater.</p>
10.9.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 2 verantwoorde en/of duurzame Food & Beverage producten ingekocht.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>

11. Duurzaam inkopen

Nr	V/O	Norm	Toelichting
11.1.1/A	O	De deelnemer beschikt over bewijsmateriaal dat bij aankoop van onderstaande producten duurzaamheid is meegenomen als selectiecriteria: O elektrische apparatuur en/of installaties O non-food producten O diensten.	<p>Het aanbod van beschikbare duurzame producten en diensten op de markt groeit en wordt steeds betaalbaarder. Van deelnemers aan Green Key wordt verwacht dat deze bij iedere aanschaf duurzaamheid meenemen als selectiecriteria.</p> <p>Nog niet voor alle producten en diensten zijn duurzame alternatieven beschikbaar en van sommige alternatieven liggen de aanschafkosten boven wat redelijkerwijs gevraagd mag worden binnen een gezonde financiële bedrijfsvoering. Deze norm omvat dan ook niet de verplichting om al uw aanschaffen en inkopen verantwoord te doen, maar een verplichting om duurzaamheid in al uw inkoopafwegingen (in het proces) als criterium mee te nemen. Indien u niet kiest voor een duurzaam alternatief, dan kunt u dit onderbouwen.</p> <p>De inventarisatie betreft met name de 'niet dagelijkse' inkopen en richt zich bij voorkeur op grotere non-food aankopen en investeringen, zowel producten als diensten, investeringen. Alle vormen van aanbestedingstrajecten zijn onderdeel van deze norm.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key document beschikbaar. U dient gebruik te maken van het document 'Gereedschap - Duurzaam Inkopen' bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer voegt het ingevulde document Gereedschap - Duurzaam Inkopen als bewijsmateriaal toe.</p>
11.2.1/A	V	De deelnemer koopt alleen duurzaam printpapier in met 1 van de volgende keurmerken: * Europees Ecolabel * Nordic Swan * Blaue Engel	<p>Bij de productie van papier en karton wordt naast hout relatief veel water en energie gebruikt. De gevraagde keurmerken beloven een aantoonbaar geringere milieubelasting gedurende de gehele levenscyclus van het product vergeleken met andere producten zonder deze keurmerken.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de verpakking.</p>
11.2.2/A	O	De deelnemer maakt geen gebruik van drukwerk of De deelnemer bestelt alleen drukwerk dat is voorzien van een erkend milieukeurmerk.	<p>Bij de productie van papier en karton wordt naast hout relatief veel water en energie gebruikt. Het FSC en het PEFC-keurmerk geven de zekerheid dat de grondstof voor papier en papierproducten afkomstig zijn uit verantwoord beheerde bossen. Deze keurmerken stellen geen eisen aan het productieproces.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de verpakking van het drukwerk of de factuur met daarin de vermelding van de kwalificaties van het gebruikte papier.</p>

11.2.3/A	O	De deelnemer koopt minimaal 3 papieren artikelen in voorzien van 1 van de volgende keurmerken: * Europees Ecolabel * Nordic Swan * Blaue Engel	Bij de productie van papier en karton worden naast hout relatief veel water, chemicaliën en energie gebuikt. De gevraagde keurmerken beloven een aantoonbaar geringere milieubelasting gedurende de gehele levenscyclus van het product vergeleken met andere producten zonder deze keurmerken. Deze norm omvat de volgende papieren artikelen: * Servetten * Toiletpapier * Handdoekjes * Tissues * Placemats * Flip overs, post its en/of bloc notes Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de omverpakking. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
11.3.1/A	V	De deelnemer koopt alleen disposables van biologisch afbreekbare en/of hernieuwbare grondstoffen in of gebruikt geen disposables.	Verantwoorde wegwerpartikelen zijn gemaakt van hernieuwbare grondstoffen (bijvoorbeeld hout of bamboe) en zijn volledig biologisch afbreekbaar. Onder deze norm vallen minimaal: bestek, borden, bekens (o.a. koffie, limonade, water), roerstokjes, tasje, wattenstaafjes en snack verpakkingen. Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key document beschikbaar. Indien alle wegwerpartikelen verantwoord zijn dan is het document niet nodig. Artikelen die niet verantwoord zijn opnemen in het document 'Gereedschap - Inventarisatie Disposables' bij deze norm. Controle: Visueel - De keurmeester controleert het document, de producten en eventueel de omverpakkingen van de wegwerpartikelen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
11.4.1/A	V	De deelnemer koopt alleen schuimbrandblussers gevuld met biologisch afbreekbaar blusschuim en een milieukeurmerk in.	De materialen waaruit schuimblussers met een milieukeurmerk zijn opgebouwd kunnen na inlevering milieuvriendelijk worden herwerkt. Schuimblussers met een milieukeurmerk zijn gevuld met een niet toxisch en zeer snel biologisch afbreekbaar blusschuim. Zolang nog niet alle brandblussers aan de norm voldoen, dient in de MVO-actielijst te zijn opgenomen wanneer de vervanging plaats zal vinden. Controle: Visueel - De keurmeester controleert steekproefsgewijs een aantal blussers op aanwezigheid van het keurmerk. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
11.4.2/A	O	De deelnemer heeft minimaal 2 interieur items in gebruik van fairtrade, hergebruikt of gerecycled materiaal of interieur dat is gemaakt FSC/PEFC gecertificeerd hout of bamboe.	Door gebruik te maken van gerecycled of hergebruikte materialen wordt het gebruik van nieuwe (schaarse) grondstoffen gereduceerd. Door te kiezen voor FSC/PEFC gecertificeerd hout wordt de onnodige kap van (oer)bossen tegengegaan. Onder interieur items vallen o.a. meubels, aankleding (behang, gordijnen) en decorstukken. Controle: Document - de deelnemer voegt eigen bewijsmateriaal toe waaruit blijkt dat het hout van het interieur is gemaakt van FSC hout.

11.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer koopt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 non-food product structureel verantwoord in.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de keurmerken op en/of duurzaamheidsaspecten van het product.
			12. Textiel
Nr	V/O	Norm	Toelichting
12.4.1/H	O	De deelnemer heeft alle standaard kledingstukken van de medewerkers ingekocht bij leveranciers of afgenomen van producenten die een gedragscode hebben ondertekend rondom goede arbeidsomstandigheden.	Steeds meer kledingmerken vinden het belangrijk dat hun kleding onder betere arbeidsomstandigheden is gemaakt. Er ontstaan dan ook steeds meer gedragscodes, de normen voor deze codes verschillen en ook de manier van controleren verschilt. Enkele gedragscodes die boven de andere uitsteken zijn: Fair Wear Foundation, Fairtrade, GOTS, Made By, SA 8000, ETI (Ethical Trade Initiative), WRC (Workers Right's Consortium), FLA (Fair Labour Association), WRAP en BSCI. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de kledingstukken. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
12.4.2/H	O	De deelnemer koopt minimaal 1 item bedrijfskleding in voorzien van een keurmerk voor biologische oorsprong of fairtrade handel.	Voor de productie van katoen is veel landbouwgrond, water en bestrijdingsmiddel nodig. De keurmerken op katoenen textiel garanderen een eerlijke prijs voor boeren en/of een milieuvriendelijke katoenteelt. Deze norm omvat de volgende items: * Polo's * Broeken * Blouses * Koksbus * Sloof * Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de bedrijfskleding. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
12.5.1/H	O	BONUSNORM: De deelnemer koopt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 textiel product structureel verantwoord in.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van het product.